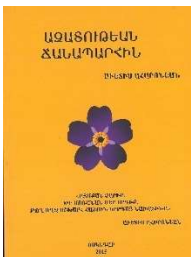


## ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՄԲԱԿ CLUB DE LECTURE ARMÉNIEN

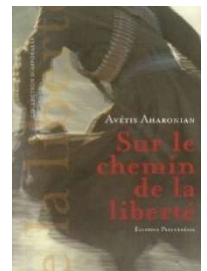
Ընտրանի հայ գրականության գիրքերու, որոնք ֆրանսերէնի թարգմանուած են եւ տրամադրելի են տպագիր եւ/կամ թուլային տարբերակով:

Une sélection d'ouvrages de la littérature arménienne traduits en français et disponibles en format papier et/ou en version numérique.



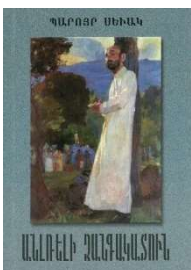
**Ազատութեան ճանապարհին** / Աւետիս Մհարոնեան. Ոսկեդար (Պէյրոս), 2015. 192 էջ | Technolinguistics (Երեւան), 2017. *Unguisg (Vlume)*

«Ազատութեան ճանապարհին»-ը հայկական յեղափոխութեան անշրջանցելի գիրքերէն կը համարուի: Պատմուածքներուն մէջ կը պատկերուի օսմանեան լուծի տակ տառապող հայ գիւղացիին առօրեայ կեանքը հայկական յեղափոխութեան առաջին տարիներուն: Ֆետայիներուն օգնող Վանի «կառոշ» Վազրիկը, ճակատագրին չհաւատացող Իսայր, արիւնոտ թթխմորով հաց եփել մերժող Նարկիզը հայ գրականութեան մնայուն կերպարներ են:



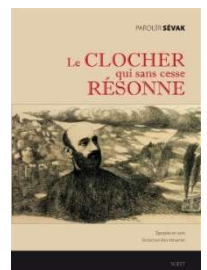
**Sur le chemin de la liberté : nouvelles** / Avétis Aharonian ; trad. de l'arménien par R. Der Merguerian et L. Ketcheyan. Éd. Parenthèses (Roquevaire), 1978. 205 p.

Recueil de dix-huit nouvelles écrites entre 1898 et 1902, au moment où l'auteur suit des cours de littérature, d'histoire et de philosophie en Europe. Ces textes portent un regard sur la vie quotidienne des villages arméniens sous domination ottomane après les massacres perpétrés par le Sultan rouge Abdülhamid, aux premières années de la révolution arménienne.



**Անրեղի գանգակատուն** / Պարոյր Սեւակ (Պարոյր Սեւակ). Կիլիկիա հրատ. (Հալէպ), 2011. 320 էջ : *Unguisg (Vlume)*.

Հայ երաժշտութեան անգերագանցելի գագաթ Կոմիտաս վարդապետի կեանքի, եւ անոր ընդմէջէն հայ ժողովուրդի պատմութեան եւ հայոց ցեղասպանութեան չափածոյ պատում: Բանաստեղծութեան մէջ յաճախ կը մէջբերուին Կոմիտաս վարդապետի հաւաքած, մշակած կամ յօրինած սիրուած ու յայտնի երգերէն տողեր:



**Le clocher qui sans cesse résonne : épopée en vers** / Parouir Sévak ; trad. de l'arménien par Alice Varvarian. SIGEST (Alfortville), 2015. 263 p.

Une épopée qui retrace le destin du grand Komitas, prêtre, compositeur et ethnomusicologue, parsemée d'extraits des chansons populaires collectées par l'artiste, avec en filigrane l'histoire du peuple arménien et du génocide qui l'a frappé.



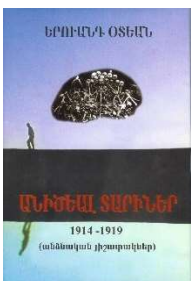
**Աշնան արեւ** / Հրանդ Մաթևոսեան (Հրանտ Մաթևոսյան) Սովետական գրող, 1973 | **Վիպակներ** / Նայիրի (Երևան), 1990. 733 էջ: *Աղցանց* (*Hrantmatevossian.org*)

Իր կեանքի աշնան մտեցող մայրը՝ Ադունը, կը պատրաստուի գիւղէն Երևան երթալու տղան ամուսնացնելու համար: Ճանապարհի պատրաստութիւններուն ընթացքին ան կը վերյիշէ անցեալը, որ մեծ տառապանքներու ու փոքր ուրախութիւններու շղթայ մըն է:

Վիպակի վերնագիրը դարձած է հաւաքածոյի խորագիրը: Հաւաքածոյին մէջ խմբուած են հայ մարդու եւ հողի, անհետացող հայ գիւղի տրոփիւնով ապրող վիպակներ:

**Soleil d'automne** / Hrant Matevossian ; trad. de l'arménien par Pierre Ter-Sarkissian. Albin Michel (Paris), 1994.

Un recueil de huit nouvelles racontant la vie à Tsemakout, petit village en Arménie. Ces huit nouvelles organiquement liées par le lieu et les personnages fournissent une chronique romanesque. Au-delà d'un simple récit, de véritables tableaux vivants se succèdent au fil des lignes. L'auteur Hrant Matevossian, originaire de la région de Lori, décrit avec rigueur, humour et tendresse, mêlée parfois de cruauté, la vie paysanne. Témoignage contemporain, « pastorale du XXe siècle » comme le suggère le préfacier, ce beau livre chaleureux est une expérience à vivre sur l'Arménie mystérieuse.

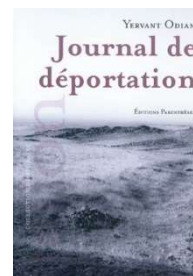


**Արիւնտ յիշատակներ** / Երուանդ Օտեան. տպագ. Միքայէլ Տէր Սահակեան (Պոլիս), 1920. 45 էջ: *Աղցանց* (*Pan armenian digital library*) | **Անիծեալ տարիներ** / Երուանդ Օտեան. Թեհրան, 2010. *Աղցանց* (*Tert*).

Յայտնի երգիծագիր Երուանդ Օտեանի՝ Հայոց ցեղասպանութեան օրերու աքսորի օրագիրը: Օտեան բազմաթիւ հայ մտատրականներու հետ 1915-ին աքսորուած է Կոստանդնուպոլսէն սուրիական անապատներ: Մեծ եղեռնի վաւերագրական պատում մը:

**Journal de déportation** / Yervant Odian ; trad. de l'arménien par Léon Ketcheyan ; préface de Krikor Beledian. Éd. Parenthèses (Marseille), 2010. 439 p.

Écrivain et journaliste connu, Yervant Odian est déporté en septembre 1915 avec ses compatriotes arméniens vers des camps du désert de Syrie. Revenu à Istanbul en 1918, il décrit ce voyage en enfer, témoignant au nom des anonymes disparus, des massacres perpétrés par les Turcs au cours de ces années. Un récit à la fois distancié, précis et dépouillé.

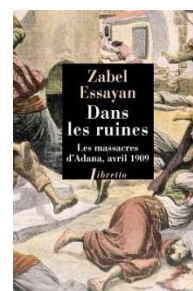


**Աւերակներուն մէջ** / Չապէլ Եսայեան. Արաս հրատ. (Պոլիս), 2012. 352 էջ:

Օսմանեան խորհրդարանի հայ երեսփոխան Չապէլ Եսայեանը 1909-ի Ատանայի կոտորածներէն ետք փաստահաւաք առաքելութեամբ խումբով կ'այցելէ Ատանա: Վերադարձին իր տեսածին եւ ապրածին մասին կը գրէ «Աւերակներուն մէջ» վաւերագրական յուշագրութիւնը:

**Dans les ruines : les massacres d'Adana, 1909** / Zabel Essayan ; trad. de l'arménien, préfacé et annoté par Léon Ketcheyan ; postface de Gérard Chaliand. Libretto (Paris), 2015. 323 p.

Avril 1909, Adana, Turquie. 30 000 Arméniens sont tués à l'instigation du parti nationaliste des Jeunes-Turcs. Z. Essayan, romancière et journaliste, se rend sur place avec la Croix-Rouge. Ce livre, publié en 1911, est le témoignage de ce qu'elle a vu, entendu et ressenti face à l'atrocité des massacres et à la destruction des quartiers chrétiens.



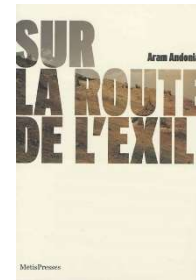


**Աքսորի ճամբուն վրայ. պատմուածքներ եւ յիշողութիւններ** / Արամ Անտոնեան. Սարգիս Խաչէնց, Փրինթինֆո, 2016. 605 էջ:

Արամ Անտոնեանը 11/24 ապրիլ 1915-ին Կոստանդնուպոլիս ձերբակալուած եւ արքորուած ու հրաշքով փրկուած հայ մտաւորականներէն մէկն է: Անտոնեանի յուշագրութիւնը Հայ դատի համար վաւերաթուղթի արժէք ունեցող վկայութիւն է:

**Sur la route de l'exil : souvenirs ; suivi de Dans ce feu infernal** / Aram Andonian ; trad. de l'arménien et annoté par Hervé Georgelin ; préface de Raymond Kévorkian ; postface de Janine Altounian. MétisPresses (Genève), 2013. 203 p.

Ces deux textes témoignent du quotidien de l'élite intellectuelle arménienne d'Istanbul qui comprend peu à peu les motivations du gouvernement jeune-turc. Journaliste, A. Andonian, arrêté en avril 1915, évoque les premiers moments du génocide. Dans le second texte, il retrace le parcours d'un jeune Arménien déporté qui finira assassiné.



**Գիւլիզար** / Արմենուհի Տէր Կարապետեան (Գեւոնեան) ; Յատաջ.՝ Շ. Նարդունի. Տէր Յակոբեան տպարան (Փարիզ), 1946. 205 էջ: (pdf)

Սուլթան Համիտի օրերուն Մշոյ մէջ քիւրտ Մուսա Բէկը կ'առեանգէ գեղանի հայուհի Գիւլիզարը եւ կ'ամուսնացնէ իր եղբօրորդիին հետ: Իր խելացիութեան, ընտանիքին եւ համայնքին աջակցութեան շնորհիւ Գիւլիզարը կը յաջողի ոչ միայն փախչիլ քիւրտերէն, այլև դատի տալ Մուսա Բէկը: Օսմանեան մայրաքաղաք Պոլսոյ մէջ ընթացած դատավարութիւնը, անկախ իր արդիւնքէն, մեծ աղմուկ յառաջացուցած է այդ օրերուն:

Գիւլիզարի պատմութիւնը գրի առած է իր աղջիկը: Անձնական պատմութեան զուգահեռ այս վկայութիւնը նաեւ վաւերական պատկերում է այդ օրերու Տարօն աշխարհի հայութեան առօրեային ու վիճակին:

**Les noces noires de Gulizar** / Arménouhie Kévonian ; trad. de l'arménien par Jacques Mouradian. Suivi de *Mémoires mêlées* par Anahide Ter Minassian. *Tableaux d'un monde assassiné* par Kéram Kévonian. Éd. Parenthèses (Marseille), 2005. 182 p.

Témoignage de Gulizar, mère de l'autrice et jeune Arménienne enlevée en 1889 par Moussa Bek, un chef kurde dans l'Empire ottoman : histoire d'une conversion à l'islam et d'un mariage forcé, et du procès à Istanbul du chef kurde par les autorités ottomanes. Un éclairage sur les relations complexes entre les différentes communautés dans l'Empire Ottoman.

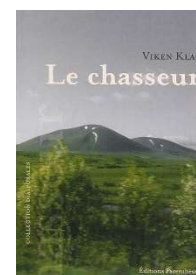


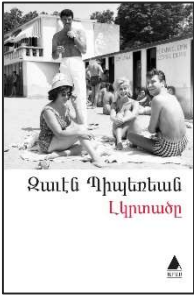
**Լեռներու խորհուրդը** / Վիգէն Գլակ [Վ.Սասունի]. Ապանեան գրատան հրատ. (Պէյրոս), 1934. 276 էջ: *Առցանց (Pan armenian digital library)*.

Պատանի Կարօ Սասունիին իր հայրենի Սասնոյ լեռներուն մէջ: Վայրի բնութեան, Սասնոյ անառիկ լեռներու, կորուսեալ մանկութեան եւ հայրենի եզերքի քնարական պատկերներ՝ գլխաւորաբար որսի պատմութիւններու ընդմէջէն:

**Le chasseur** / Viken Klag [Garo Sassouni] ; trad. de l'arménien par Papken Sassouni ; postface de Anahide Ter Minassian ; photographies de Izabela Schwabé. Éd. Parenthèses (Marseille), 2014. 92 p.

Dans cette nouvelle tirée du recueil *Le Mystère des montagnes*, Viken Klag fait revivre sa région natale, le massif du Sassoun à l'est de la Turquie, haut lieu de résistance. Il brosse une série de tableaux évocateurs de la nature et de la vie dans les montagnes de cette région mythique, berceau de l'épopée populaire arménienne David de Sassoun. Cette nouvelle restitue la mémoire d'un monde magnifique et sauvage qui est aussi le monde primitif et perdu de l'enfance.





**Լկրտածը /** Զաւեն Պիպեռեան. Արաս հրատ. (Պոլիս), 2020. 256 էջ:

Պոլսոյ ամառանոցային աւաններէն մէկը՝ Էրենգիւղը, թատերաբեմն է շաբաթավերջեան իրադարձութիւններու: Հասարակական տարբեր խաւերու դրացնութիւնը կամ անոնց հեռաւորութիւնը՝ անկախ իրենց ազգային պատկանելիութենէն, հնտօրէն կը բերուին Պիպեռեանի կողմէ՝ լեզուական հնարքներով, շարժանկարային հատու դրուագումներով եւ նշ քացայայտ լարուածութեան աստիճանական աճով, որ վեպի աւարտին պիտի յանգի ոճնազոյրութեամբ:

**La traînée /** Zavèn Bibérian ; trad. de l'arménien par Hervé Georgelin. MétisPresses (Genève), 2015. 264 p.

A Istanbul, Gulgune, jeune fille adoptée, a vingt ans. Elle aspire à se divertir, à être aimée et regardée et à vivre sa vie selon un mode de culture occidentale. Dans son quartier où voisinent Turcs, Arméniens et Juifs, sa beauté provoque désirs et jalousie. Sa famille décide de la remettre dans le droit chemin. Roman publié pour la première fois en 1959.



**Խենթը /** Բաֆֆի. Համազգայինի «Վահէ Սէթեան» հրատ. (Պէրոյթ), 1994. 185 էջ: *Աղցանց (Vlume)*.

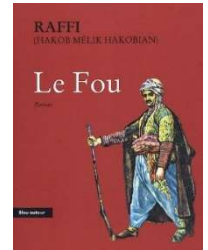
Բաֆֆիի այս վեպը 19-20-րդ դարու հայկական յեղափոխութիւնը սնող գլխաւոր ստեղծագործութիւններէն մէկը կը համարուի:

Վեպը կը ներկայացնէ 1877-1878 ռուս-թրքական պատերազմին օրերուն հայերուն կրած զրկանքները, ինչպէս նաեւ հայ գիւղացիներուն առօրեայ կեանքը, կենցաղը եւ սովորութիւնները՝ օսմանեան եւ ցարական կայսրութիւններու տիրապետութեան տակ: Ցարական բանակի հայ զինուոր, ազատատենչ հայ գիւղացի, հայրենանուէր հայուհի, բռնատէր ու կեղեքող տիրակալներ:

Յատկանշական է գիրքի վերջաւորութեան բերուած վեպին գլխաւոր հերոսին՝ Վարդանին (Խենթին) երազը, որ ապագայ ազատ Հայաստանի երազանքն է:

**Le fou /** Raffi (Hakob Mélik Hakobian) ; trad. de l'arménien par Mooshegh Abrahamian. Bleu autour (Saint-Pourçain-sur-Sioule), 2009. 392 p.

Dans ce roman avec pour toile de fond la guerre russo-turque de 1877-1878, l'auteur décrit l'oppression multiforme que subissent les Arméniens en même temps que la vie quotidienne dans leurs villages, avec leurs coutumes, leurs proverbes, leurs superstitions et leur mentalité. Les personnages, notamment Vartan et sa bien-aimée Lala, n'échapperont pas à la tourmente générale.



**Ծաղկած փշալարեր /** Գուրգեն Մահարի. Համազգայինի «Վահէ Սէթեան» հրատ. (Պէրոյթ), 2019. 184 էջ: *Աղցանց (Համազգային)*.

«Ծաղկած փշալարեր»-ը Գուրգեն Մահարիի ինքնակենսագրական վիպակներէն է: Մահարի 1936-ին կը ձերբակալուի խորհրդային իշխանութիւններուն կողմէ եւ կը դատապարտուի 10 տարուան ազատազրկման ու կ'աքսորուի Սիպերիա: Սիպերիոյ դաժան ձմեռներ, տաժանակիր աշխատանք, բազմազգ ճամբար, ուր քով-քովի կ'ապրին Մահարիի պէս անհիմն բռնադատուածներ և ծանր ոճրագործներ...

Պատուը կը սկսի նոր դատապարտեալի մը բրուտանոց մուտքով: Մահարի ֆիզիքապէս ի վիճակի չէ Սիպերիոյ ցուրտին ծառ կտրելու կամ այլ ծանր աշխատանք կատարելու եւ կ'աշխատի կալանավայր ճամբարի բրուտանոցին մէջ, որուն պատասխանատուն բրուտի որդի եւ անհիմն դատուած հայ մըն է՝ Աշոտ քեռին:

«Ծաղկած փշալարեր»-ը վաւերագրական, սրամիտ պատկերում մըն է ճամբարային կեանքին եւ միաժամանակ արտայայտութիւն կեանքի եւ սիրոյ հանդէպ հաւատքի:

**Les barbelés en fleurs /** Gourguène Mahari ; trad. de l'arménien par Pierre Ter-Sarkissian. Le Cercle d'écrits caucasiens (Chamigny), 2002. 202 p.

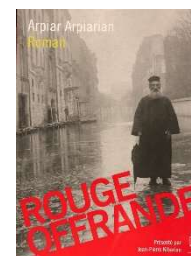


Gourguène Mahari a été arrêté en 1936 par les pouvoirs soviétiques, condamné à 10 ans de réclusion criminelle et exilé en Sibérie. Durant ses années d'exil, il a travaillé auprès d'un potier, entouré de femmes et d'hommes qui, comme lui, avaient été injustement emprisonnés. Le roman raconte la dure vie des prisonniers, mais célèbre aussi la vie. Ainsi, une histoire d'amour entre Mamo, le cocher azeri et Ludmilla, la sculptrice allemande, réchauffe les cœurs des exilés...



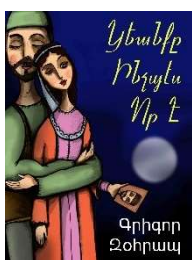
**Կարմիր ժամուց** / Արփիար Արփիարեան. ) Տպարան Իրաւունք լրագրոյ, 1909. 104 էջ: *Անցանց (Digilib)*

Ազատատենչ յեղափոխական Տէր Յուսիկ քահանան Երկրէն եկած է Պոլիս: Իր սկզբունքային կեցուածքը անընդունելի է ամիրա Հայրապետ Էֆենտիին համար, որ կը հաւատայ, թէ պէտք է «այն ձեռքը որ չես կրնար կտրել, պէտք է համբուրես» եւ գլխուդ դնես: Դէպքերը այնպէս կը զարգանան, որ Հայրապետ Էֆենտին իր փորձառութեամբ կը տեսնէ, որ միշտ յարմարիլը ճիշդ լուծում չէ: «Կարմիր ժամուց»-ը զինեալ ինքնապաշտպանութեան եւ ազգային արժանապատուութեան տէր կենալու անթաքոյց պատգամին զուգահեռ նաեւ հայելի մըն է Արփիարեանի ժամանակի բարքերուն ու մտայնութիւններուն:



**Rouge offrande** / Arpiar Arpiarian ; trad. de l'arménien par Hervé Georgelin. Société bibliophilique Ani (Paris), 2020. 208 p.

Dans *Rouge offrande*, Arpiar Arpiarian oppose deux protagonistes : Hayrabed efendi, un riche amira convaincu qu'il faut accepter le joug ottoman et courber l'échine, et le Père Houssig, prêtre rebelle arrivé des « provinces habitées par les Arméniens » et persuadé qu'il faut défendre les droits du peuple arménien. Dans ce roman, Arpiarian, pressentant la menace qui pesait sur le peuple arménien, prône l'autodéfense. Il sera l'une des premières victimes du génocide des Arméniens.



**Կեանքը ինչպէս որ է** / Գրիգոր Չօհրապ. Technolinguistics (Երեւան), 2017. *Անցանց (Vlume)*.

Գրիգոր Չօհրապ այս հատորին մէջ կեանքի բեմին վրայ կը ներկայացնէ իր հերոսները իրենց ցաւերով, խիստերով, մերթ սիրազեղ, մերթ տառապալից ապրումներով: Հեղինակը ունի իր խորհրդածութիւնները, զանոնք հերոսներու արարքներուն ընդմէջէն փոխանցելու վարպետութիւնը: Չօհրապ կը յուզէ, կը խանդավառէ, կը դիպօէ ընթերցողը իր ջինջ, պարզ լեզուով եւ անմիջական, հաղորդական ոճով:



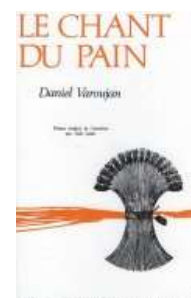
**La vie comme elle est** / Krikor Zohrab ; trad. de l'arménien par Mireille Bresnillan. Éd. Parenthèses (Marseille), 2005. 107 p.

Recueil de onze nouvelles qui décrivent la société de la Belle Epoque levantine et restituent des ambiances aussi variées que celles des intérieurs bourgeois ou des lieux publics, de la société cosmopolite de la capitale ottomane ou des villages de province.



**Հացին երգը** / Դանիէլ Վարուժան. Համազգայինի «Վահէ Սէթեան» հրատ. (Պէյրոս), 2011. 78 էջ: *Անցանց (Vlume)*.

Դանիէլ Վարուժանի անզուգական տաղանդով կը փառաբանուի հացի արարումը՝ սերմնացանէն մինչեւ ճաշակում: Հացին երգը նաեւ դրուատումն է հայ գիւղացիին եւ հայ հողին: Դանիէլ Վարուժան զոհ զացած է Մեծ եղեռնին: «Հացին երգը»-ը իր անաւարտ համանուագն է:



**Le chant du pain** / Daniel Varoujan ; trad. de l'arménien par Vahé Godel. Éd. Parenthèses (Marseille), 1990. 96 p.

Ce recueil de poèmes, resté inachevé par l'assassinat du poète durant le génocide des Arméniens, est une ode au monde paysan, au travail de la terre, à la vie rurale rythmée par les saisons... Et au pain, symbole de la vie. Une œuvre magnifique, comme un hymne à la beauté de la langue arménienne.

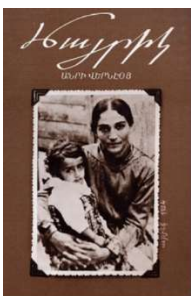


**Հոգիս արքայրեալ /** Չապել Եսայան. Մխիթարեան տպարան (Վիեննա), 1922: *Անցանց (Pan armenian digital library)*.

Իր ժամանակի պոլսահայ հասարակության մեջ տեղակայուած հոգեբանական վիպակ՝ ինքնակենսագրական ընդարձակ խորքով: Արուեստագետին՝ իր ստեղծագործական մղումներուն եւ հասարակության մեջ իր ունեցած դիրքին միջև տուայտանքները:

**Mon âme en exil /** Zabel Essayan ; trad. de l'arménien par Anahide Drézian et Alice Der Vartanian ; postface de Krikor Beledian. Éd. Parenthèses (Marseille), 2012. 75 p.

Ce récit, fortement autobiographique, met en scène le personnage d'un peintre, déchiré entre sa passion pour la création et sa position dans une société anéantie.



**Մայրիկ /** Անրի Վեռնեյ, թարգմանություն ժիրայր Աղդարեան. St. Vartan Press (New York), 1985. 302 p.

Անրի Վեռնեյ կը պատմէ իր մանկութիւնը Ֆրանսա նոր հաստատուած իր գաղթական ընտանիքին մէջ: Ֆրանսայի կեանքին յարմարելու դժուարութիւնները, մշակութային տարբերութիւնները եւ անոնց հետեւանքները... Պատմութեան կեդրոնական դէմքերէն մէկը հեղինակին մայրիկն է, որ անսահման սիրով կ'ողողէ զինքը: Մայրիկին հետ ինք պակաս սիրուած չէ հորմէն եւ երկու մօրաբոյրներէն:

**Mayrig /** Henri Verneuil. Pocket (Paris), 1999. 280 p.

« Mayrig », cela veut dire « maman » en arménien... Qu'elle était belle, douce, gentille, Mayrig. Sa « mayrig ». L'espace d'un instant, Henri Verneuil oublie qu'elle s'est éteinte, un soir de janvier 1980. Il abolit le temps, redevient l'enfant qu'il était, le petit garçon qui fut tant aimé et, avec des mots pleins d'amour, nous raconte son histoire, leur histoire. Une histoire qui, au plus loin que remontent ses souvenirs, commence lorsque des réfugiés arméniens débarquent sur un quai de Marseille avec pour bagages des ballots aussi gros que le cœur...

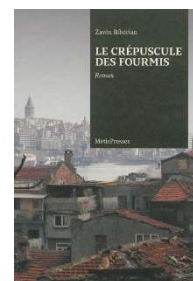


**Մրջիկներու վերջալոյսը /** Չաւեն Պիպեռեան. Արաս (Պոլիս), 2007. 608 էջ:

Պիպեռեանի «Մրջիկներու վերջալոյսը» հայելի մըն է 1940-50 ականներու պոլսահայ իրականութեան՝ թուրքիոյ քաղաքական-տնտեսական կացութեան նկարագրութեան ընդմեջէն: Վեպին առանցքը կը կազմէ ունեւորութեան տուրքին հետեւանքով հետզհետէ քայքայուող հայ ընտանիք մը՝ ընկճուած հիւանդ հայր մը, նիւթականի նուագումին պատճառով իրմէ գանգատող դժգոհ կին մը ու աղջիկ մը եւ աշխատանքային ճամբարներու մէջ երեք ու կէս տարուան զինուորական ծանր ծառայութենէն վերադարձող մանչ մը ու նոր պայմաններուն մէջ անոր տուայտանքը...

**Le crépuscule des fourmis /** Zavén Bibérian ; trad. de l'arménien par Hervé Georgelin. Métispresses (Genève), 2012. 462 p.

Dans l'Istanbul des années 1940-1950, encore marquée par la mémoire impériale et par la diversité des groupes et des cultures de la Constantinople ottomane, Bared, un jeune Arménien, rentre du service militaire qu'il a effectué pendant la Seconde Guerre mondiale. L'apprentissage de la vie d'adulte le confronte à la désagrégation de ses valeurs et fait de lui un anti-héros.





**Յուշարձան Ապրիլ տասնըմեկի /** Թեոդիկ (Պոլիս), 1919. *Unguânig (Pan armenian digital library).*

Հայոց ցեղասպանության զոհ զացած մտաւորականներու կենսագործունէութիւն, վերապրողներու վկայութիւններ:

**Mémorial du 24 avril /** Téofig ; trad. de l'arménien par Alice Der Vartanian et Hourï Varjabédian. Éd. Parenthèses (Marseille), 2015. 172 p.

Quatre ans après la rafle du 24 avril 1915, qui marque le début du génocide des Arméniens par la Turquie ottomane, l'imprimeur Téofig rédige ce recueil où il consigne la liste des intellectuels faits prisonniers à Istanbul, puis déportés et tués. Suivent deux témoignages de rescapés.



**Նահանջը առանց երգի ; Յարալէզներուն դաւաճանութիւնը /** Շահան Շահնուր ; Կազմեց, խմբագրեց, ծանօթագրեց եւ ուսումնասիրեց՝ Գ. Շահինեան. Ազգ հրատ. (Երեւան), 2016. 387 էջ | **Յարալէզներուն դաւաճանութիւնը /** Շահան Շահնուր. տպագ. (Փարիզ) Յակոբ Տէր-Յակոբեան, 1933. *Unguânig (Digilib).*

Այս պատմուածքները Շահան Շահնուրի ստեղծագործական գլուխ գործոցը կը սեպուին: Հեղինակի ժամանակներուն պոլսահայ իրականութիւնը եւ գաղթական ֆրանսահայութեան կեանքը պատկերող գեղարուեստական պատումներ են՝ Շահնուրի իրայատուկ դառն արամտութեամբ:

**Parages d'exil /** Chahan Chahnour (Armen Lubin) ; trad. de l'arménien par Krikor Chahinian. Le Temps qu'il fait (Cognac), 1984. 171 p.

Ces textes, d'un humour amer, illustrent de façon souvent déchirante le thème douloureux de l'exil que l'auteur, émigré, a doublement vécu puisqu'il fut déraciné aussi de la vie sociale par une existence de grand malade. Cette œuvre est d'une saveur très originale et d'une authentique veine populaire. Chahan Chahnour a également écrit une œuvre poétique en français sous le nom d'Armen Lubin.



**Նաւը լերան վրայ /** Կոստան Չարեան. Կաթողիկոսարան Մեծի Տանն Կիլիկիոյ (Անթիլիաս), 2002. 554 էջ: *Unguânig [Կաթողիկոսարան]*

Հայաստանի առաջին հանրապետութեան օրերուն նաւապետ Արա Հերեանը կու գայ Հայաստան՝ իր նորանկախ երկիրին վերականգնումին իր նպաստը բերելու համար եւ կը նախաձեռնէ լեռնային լիճ Սեւանի մէջ նաւ ստեղծելու իր երազանքին իրականացումին:

Կոստան Չարեանի այս վէպին կեանքը հեղինակին վերիվայրումներով կեանքին արտայտութիւններուն կը համապատասխանէ: Սկիզբը տպուած է սփիւռքի մէջ, ապա, Չարեանի խորհրդային Հայաստան հայրենադարձէն ետք՝ խորհրդային Հայաստանի մէջ, գաղափարաբանական համապատասխան պատշաճեցումներով: Հետագային հրատարակուած է սկզբնական տարբերակով Լիբանանի մէջ, եւ վերջերս գիտական ուսումնասիրութեամբ վերականգնուած տարբերակը լոյս տեսած է Երեւանի մէջ:

**Le bateau sur la montagne /** Kostan Zarian ; trad. de l'arménien par Pierre Ter-Sarkissian. Éd. Thaddée (Paris), 2012. 480 p.

Un an après la révolution de 1917, les troupes russes ont abandonné le front. Alors que le Caucase est à feu et à sang, les Arméniens parviennent à fonder une république. Le capitaine Ara Hérian quitte la mer Noire pour rejoindre son tout nouveau pays. La réalité passionnée d'un mythe moderne qui interroge le destin spirituel de la terre et du peuple arméniens.



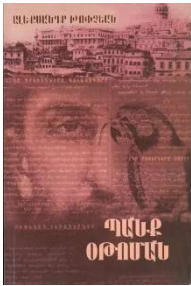


**Ոճիրի անդրաշխարհեն** / Միհրան Մաւիեան (Միհրան Մավիյան).  
Հայաստան հրատ. (Երևան), 1976. 213 էջ:

Հեղինակը մասնակցած է ֆրանսական դիմադրական շարժումին (1940-1944): 1944 թուականին ձերբակալուած է և մահուան դատապարտուած: Բանտարկուած է Աուշվիցի, Բուխենուալտի եւ համակերորնացման այլ ճամբարներու մէջ: Այս հատորին մէջ իր յուշերը կը պատմէ:

**Par-delà les ténèbres** / Mihran Mavian ; trad. de l'arménien par Alice Mavian. Mémorial de l'internement et de la déportation (Compiègne), 2010. 163 p.

L'auteur, un déporté arménien, témoigne de sa vie et de ses rencontres dans les camps de Compiègne-Royallieu, Auschwitz, Buchenwald et de Flossenbürg.

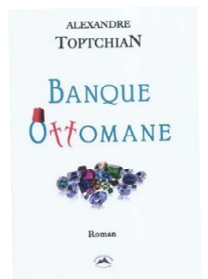


**Պանք օթոման** / Ալեքսանդր Թոփչեան. «Արծիւ» հրատ. (Պէյրուօ), 2009. 192 էջ:

1896-ի 14 օգոստոսին խուճբ մը հայ յեղափոխականներ կը գրաւեն Օսմանեան դրամատունը՝ մեծ պետութիւններու ուշադրութիւնը հայկական հարցին վրայ հրաւիրելու համար և որպէս բողոք հայերու կոտորածներուն դէմ: Այս իրական դէպքին վրայ հիմնուած Ալեքսանդր Թոփչեանի «Պանք օթոման» վէպը ունի նաեւ հերոս մը, որ դրամատան մէջ պահուող սուլթանական գոհարները գողնալու առաքելութեան հոն կը գտնուի եւ իր կամքէն անկախ կը ներգրաւուի գործողութեան եւ անոր հետեանքներուն մէջ:

**Banque ottomane** / Alexandre Toptchian ; [trad. de l'arménien par Hratch Bedrossian]. Le Cercle d'écrits caucasiens (Chamigny), 2011. 296 p.

1896. Jean-Luc Rivas est missionné par de mystérieux commanditaires pour voler les bijoux du sultan Abdul-Hamid II gardés dans un coffre-fort de la Banque ottomane à Constantinople. Il se trouve pris en pleine tourmente quand un groupe révolutionnaire arménien tente d'attaquer le siège de la banque pour protester contre les massacres des provinces arméniennes ordonnés par le sultan.



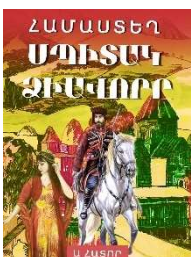
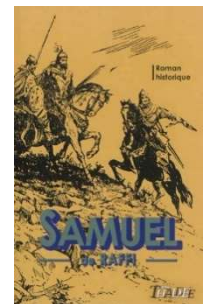
**Սամուէլ** / Բաֆֆի. Համագրայինի «Վահէ Սէթեան» հրատ. (Պէյրուօ), 1994. 185 էջ:

Բաֆֆիի (տե՛ս Խենթը) ամենայայտնի գործերէն մէկը: Հայերը նոր ընդունած են քրիստոնէութիւնը որպէս պետական կրօն եւ պայքար կը մղեն իրենց տիրել ուզող սասանեան Պարսկաստանին եւ անոր սատարող հայերուն դէմ:

Վասն կրօնի եւ հայրենեաց Սամուէլ Մամիկոնեանը կը սպաննէ իր դաւաճան հայրը եւ մայրը:

**Samuel** : roman historique, 364-400/ Raffi ; trad. de l'arménien par Altair & Kibarian et Jean-Jacques Avédissian. Éd. Thaddée (Paris), 2014. 439 p.

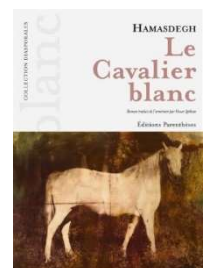
Ce roman retrace une période trouble de l'histoire de l'Arménie au début du christianisme. Fidèle à sa patrie et à sa religion, le prince Samuel combat des Perses sassanides et des collaborateurs arméniens qui tentent d'asservir son pays.



**Սպիտակ ձիաւորը** / Համաստեղ. Technolinguistics (Երևան), 2020. *Աղցանց (Vlume)*.

Նախաեղեռնեան օրերու արեւմտեան Հայաստանի գիւղական առօրեայ կեանքը՝ երիտասարդական սիրով, գիւղացիներու վառ կերպարներով եւ կորսուած կեանքի լուսաւոր պատկերումով:

**Le cavalier blanc** / Hamasdegh ; trad. de l'arménien par Houry Ipékian. Éd. Parenthèses (Marseille), 2019. 301 p.





Le récit de la vie quotidienne dans un village d'Anatolie avant les massacres de 1915. Le jeune Mardik et son amoureuse kurde Zeynab sont au cœur d'un récit d'aventures dans un cadre pastoral où apparaissent tour à tour de légendaires résistants, un architecte fantasque, un mystérieux brocanteur, un tisserand contemplatif et ce cavalier au cheval blanc, personnage onirique récurrent.



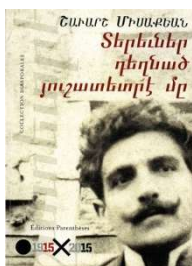
**Վանքը. վարդապետի մը օրագիրը** / Տիգրան Չեօկիւրեան. Տպագր. Օ. Արզուման (Պոլիս), 1914. 164 էջ: *Անցանց (Gallica)*.

Այս գիրքը Մեծ եղեռնի զոհ երիտասարդ գրողներէն Տիգրան Չեօկիւրեանի վերջին գործն է: «Վարդապետի մը օրագիրը» ենթավերնագիրը խօսուն կերպով կ'անփոփէ բովանդակութիւնը: Կուսակրօն հոգեւորականներ, դարեվանքի սան որբեր, ողբերգական իրադարձութիւններ...



**Le Monastère : journal d'un religieux** / Dikran Tcheugurian ; trad. de l'arménien par Pierre Ter-Sarkissian. Éd. Parenthèses (Marseille), 1988. 132 p.

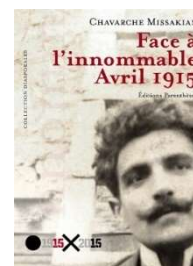
Dernière œuvre de Dikran Tcheugurian, jeune écrivain victime parmi d'autres du génocide des Arméniens de 1915, ce journal d'un religieux illustre le drame d'une sensibilité déchirée entre les impulsions d'une nature délicate, ardente et généreuse, et la condition de clerc célibataire. Un monastère, des moines, des orphelins sur fond d'événements dramatiques, Chouchane, présence féminine insolite - autant d'images d'une culture en survie. Le style est résolument incisif, participant d'un renouveau de la littérature arménienne.



**Տերեներ դեղնած յուշատետրէ մը** / Շաւարշ Միսաքեան ; Յետ գրութիւն Գրիգոր Պըլտեան. Éd. Parenthèses (Marseille), 2015. 127 p.

Շաւարշ Միսաքեանի յուշագրութիւնը 1915-ի ապրիլին՝ Հայոց ցեղասպանութեան օրերուն:

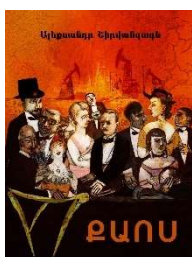
Շաւարշ Միսաքեանը սկիզբը կը յաջողի պահուրտիլ եւ խուսափի ձերբակալութենէն: Հետագային, սակայն, կը ձերբակալուի եւ կը բանտարկուի: Բանտային տանջանքներ, հարցաքննութիւններ, հայ դաւաճաններ, հայերէն գիտցող թուրք լրտեսներ... Այդ օրերու իր եւ հայութեան ապրածը նկարագրող զուսպ եւ բովանդակալից պատում:



Գիրքը ծնող հանգամանքներն ալ շատ հետաքրքրական են: Անոնց կ'անդրադառնայ Գրիգոր Պըլտեանը յետ գրութեան մէջ:

**Face à l'innommable, avril 1915** / Chavarche Missakian ; trad. de l'arménien par Arpik Missakian ; postface de Krikor Beledian. Éd. Parenthèses (Marseille), 2015. 141 p.

Journaliste engagé, l'auteur est arrêté lors de la rafle des intellectuels arméniens à Istanbul en 1915, et ne sera libéré qu'à la fin de la Première Guerre mondiale. Fondateur du quotidien Haratch en 1925, il est l'un des premiers à dénoncer le génocide des Arméniens. Dans cet ouvrage, écrit en 1935, il décrit les événements dont il a été témoin.

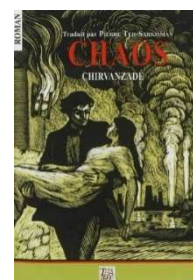


**Քաոս** / Շիրվանզադէ. Էդիթ Պրինստ (Երեւան), 2013. 481 էջ: *Անցանց (Vlume)*.

19-րդ դարու Բաքուի քաղքենի հայ ընտանիքի մը աղքատ ծնած եւ քարիւղի հսկաներէն դարձած պահպանողական հայրը կը մեռնի, եւ իր կտակով կը փորձէ հայութեան ու ընտանեկան կեանքին վերադարձնել զէի կեանք վարող եւ օտար կին ուզող իր որդիները:

**Chaos** / Chirvanzadé ; trad. de l'arménien par Pierre Ter-Sarkissian. Éd. Thaddée (Paris), 2013. 395 p.

Bakou, fin du XIXe siècle. Markos Alimian, Arménien d'origine modeste mais devenu magnat du pétrole, meurt en laissant un testament très contraignant. Son aîné, idéaliste et progressiste, doit renoncer à sa femme russe et épouser

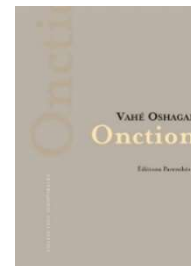


une Arménienne, ses deux autres fils doivent renoncer à leur vie de débauche.



**Օծում (Թակարդին շուրջ) / Վահէ Օշական. Ոսկետառ (Նիւ Եորք), 1988. 295 էջ:**

Ֆիլատելֆիա քաղաքին (Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ) սբ. Գեորգ եկեղեցիին քահանան կը պատրաստուի պատարագ մատուցանելու: Հաւատացեալները իրենց մեծ ինքնաշարժներով եկեղեցի կը ժամանեն: Յակոբը՝ ֆրանսացի համայնավար մը, Սոնան՝ պէրուիթահայ մը եւ Պրուսը, որ Ամերիկա ծնած եւ մեծցած է, ահաբեկչական արարք մը կազմակերպած են...



**Onction / Vahé Oshagan ; trad. de l'arménien par Anahide Ter Minassian. Éd. Parenthèses (Marseille), 2020. 125 p.**

A Philadelphie, un dimanche froid et humide d'hiver, le prêtre de l'église Saint-Georges s'apprête à célébrer la messe. Alors que les fidèles arrivent progressivement dans leurs grandes berlines américaines, Jacques, un communiste français, Sona, originaire de Beyrouth et Bruce, qui est né et a grandi aux Etats-Unis, attendent de mener une opération pour laquelle ils se sont longuement préparés.



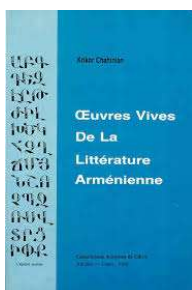
**Du gamin d'Istanbul au fédai d'Ourmia : mémoires d'un révolutionnaire arménien / Onnig Avédissian ; traduit et annoté par son petit-fils, Jean-Jacques Avédissian. Éd. Thaddée (Paris), 2010. 281 p. Հայերէն ձեռագիրը չէ հրատարակուած:**

Combattant de la Fédération révolutionnaire arménienne, O. Avédissian trouve refuge en France après le génocide des Arméniens. En 1933, peu de temps avant sa mort, il fait le récit de sa vie, de sa jeunesse à Istanbul à ses années de combat, aux côtés des réfugiés de Van et des Assyriens. Au terme de ses incroyables tribulations, Onnig Avédissian, fédai de la Fédération Révolutionnaire Arménienne, trouve refuge en France en 1922, après avoir sillonné l'Orient, de la Bulgarie à l'Iran, en passant par Istanbul et Van.



**Nos terres d'enfance : L'Arménie des souvenirs / Anahide Ter Minassian, Houry Varjabédian. Textes inédits en français, et textes traduits de l'arménien, du russe, du turc et de l'anglais. Éd. Parenthèses (Marseille), 2010 (Coll. Diasporales). 349 p.**

Le parcours des « terres d'enfance » proposé dans ce livre, de la banlieue new-yorkaise à Téhéran, de Bagdad à Bakou, de Erevan à Istanbul, de Beyrouth à Trébizonde, de Paris à Mouch, gomme volontairement l'espace et le temps. Tous les acteurs de ces voyages involontaires, sous une forme ou une autre, ont écrit sur les paysages ruraux ou urbains de leur enfance, retrouvant dans des quotidiens contrastés la marque de leur appartenance multiple : une identité revisitée dont chaque signe est vécu dans le regard de l'autre.



**Œuvres vives de la littérature arménienne / Krikor Chahinian. Catholicosarménien de Cilicie (Antélias), 1988. 394 p.**

La littérature est la voie royale de la culture arménienne, mais aussi celle qui est peut-être la moins fréquentée par ceux qui ne connaissent pas l'arménien. L'architecture, l'enluminure, la musique, autres apports de l'Arménie à la civilisation universelle, sont mieux connues, parce que leur langage est plus accessible. La littérature mérite cependant d'être connue par le grand public international ; non seulement à cause de sa valeur intrinsèque, mais aussi parce que tout le destin d'une nation séculaire s'y reflète.

Le but de cet ouvrage est de faire connaître cette production originale aux hommes de bonne volonté aimant la culture et de servir ainsi les échanges culturels et la compréhension internationale. Son propos est aussi de faire connaître aux nombreux arméniens francophones les legs littéraire de leurs ancêtres et de les aider à prendre conscience de leur identité culturelle.